

Helyzetelemzés és javaslat

 Mint annyian mostanában, szeretném elemző módon megvizsgálni a 2006. évi országgyűlési képviseléválasztások kérdéskörét, keresve egyfelől az okokat, másfelől javaslatokat téve a jövőre nézve. Társadalomtörténész lévén a társadalomtörténeti folyamatok körében vélem felfedezni azon okokat, amelyek a jelen politikai helyzetet determinálják. Jóllehet nem vagyok sem a kérdést kutató szociológus, sem legalább a XIX–XX. századi magyar történelem kutatója, mégis remélem, hogy talán sikerül olyan lényegi összefüggésekre rámutatnom, melyek az aktuális döntések szempontjából jelentőségteljesek. A történeti háttér felvázolása után előbb a jobboldalnak nevezett politikai tábort vizsgálom, mint egy tradicionális értékrendszeren nyugvó közösséget, amely azonban a magyarországi népességnek csak egy kisebb részét alkotja, majd pedig a választási győzelemhez szükséges szélesebb körű szövetségre törekvés módjára szeretnék javaslatot tenni. A politikai cselekvés a politikusok szakterülete, de a reflexió egy szélesebb köré kell legyen, és ez sem csupán beszéd, hiszen – ahogy a fenomenológiai szociológia rámutat – az emberek maguk teremtik a cselekvéseiket vezérlő értelmezéseket.

A KÖZÉPOSZTÁLYI FEJLŐDÉS ÉS MEGTÖRÉSE

A kora újkori nyugat-európai nemességgel foglalkozó legújabb szakirodalom az uralkodó és a vele korábban jórészt szemben álló nemesség viszonyát kölcsönös függőségként és szükségszerű együttműködésként írják le az abszolutizmus kormányzati rendszerében. Magyarországon állam és nemesség szimbiózisa csak a dualizmus időszakában valósult meg. A folyamatot legjobban az világítja meg, ahogyan az eredetileg a birtokos köznemességre vonatkozó angol *gentry* szó átment a hivatalviselő kisbirtokú vagy birtoktalan nemességre a megmagyarosodott „dzsentri” formában. Az államot az úri középosztály képviselte, soraiban a nemesség birtoktalan vagy a birtokaiból megélni képtelen tagjaival.

A középosztály kialakulása Északnyugat-Európában már a kora újkorban lendületet vett, habár csak a XIX. században fejeződött be: a gazdag nemesség a harmadik rendi elittel összeolvadva egy nagyobb uralkodó osztály részévé lett. A folyamat sokoldalú kulturális változások közepette zajlott. A úriember mivolt egyre inkább a viselkedéshez és a vagyonhoz, mint a születéshez kötődött. A magyar folyamatok csak a XIX. század második felében mutattak fel a XVIII. századi angol vagy francia társadalomfejlődéshez hasonló tendenciákat. A magyar politikában ve-

zető szerepet játszó társadalmi erő szerepében az arisztokráciát a XVIII. század második felében felváltó jómódú birtokos köznemesség ekkor vált mintaadó magcsoporttá. Az úriember ideálja körül kristályosodott ki az úgynevezett úri középosztály, amely azután – fokozatosan tovább szélesedve – a magyar társadalomban a második világháborúig dominált.

Nyugat-Európában a töretlen társadalmi fejlődés ezen minta mind szélesebb körű érvényesülését tette lehetővé a kialakuló jóléti társadalmakban, és csak emellett érvényesültek azután a tömegtársadalmak nivelláló folyamatai, Magyarországon azonban a szocializmus évtizedei derékba törték a szerves fejlődést. A tradicionális kulturális mintákat örökítő közösségeket súlyos csapások érték. Az erőltetett iparosítás érdekében a hagyományos parasztközösségeket jelentős részben szétzúzták. A nagyvárosokba özönlő munkaerő kulturálisan jórészt gyökeretelenné vált. Ráadásul 1956 egyik fő tanulsága a hatalom számára az volt, hogy a közösségek szerveződését minden eszközzel meg kell gátolnia, az emberek számára az individuális boldogulás materiális formáit kínálva.

Ennélfogva a kilencvenes évekre a magyar társadalmat az atomizálódás és általában az individualizmus Európában igen magasnak számító foka jellemezte: Nyugaton a tradicionális közösségi értékek jelenbeli erodálódása a fogyasztói társadalom keretei közt általában a magyarországinál jóval magasabb szintről indult. A jelen tömegkulturáját nem jellemzi a tradicionális értékek tiszteletben tartása. Az egyre nagyobb teret elfoglaló média a minél nagyobb nézettség érdekében akármilyen ízlésbeli színvonalnak hajlandó alákinálni, a gyártók igyekeznek felkelteni a még nem létező keresletet termékeik iránt, hogy azután ezeket kielégíthessék, a politikusok nézeteiket a közvéleménykutatások tetszési indexeihez igazítják. A tömeg manipulációja és az előtte való szolgai hajlongás szétválaszthatatlanul fonódik össze. Mindemögött egy olyan változás áll, melyet le lehet írni David Riesman amerikai szociológus közel félszázados modelljével.

BELÜLRŐL ÉS KÍVÜLRŐL IRÁNYÍTOTT EMBEREK

Riesman már 1961-ben belülről és kívülről irányított emberről beszélt, s arról, hogy az előbbieket felváltják az utóbbiak. Az egyik esetben „az irányítás forrása az egyén számára »belső« abban az értelemben, hogy az élet kezdetén az irányítást szüleitől kapja meg általánosított, de mégis szigorúan követendő célok kijelölésével”. Amit Riesman a hatvanas évek elején az amerikai felső középosztály köreiben észrevett, mára jól ismert számunkra is: „Az összes kívülről irányított típusban közös vonás, hogy az individuum számára az irányítás forrásául kortársaik szolgálnak, akár azok, akiket ismer, akár azok, akikkel csak közvetett kapcsolata van barátokon vagy a tömeghírközlésen keresztül. Ez a forrás természetesen beépül a személyiségbe abban az értelemben, hogy az irányításukra való támaszkodás már az élet legelején kialakul. A kívülről irányított ember célkitűzései ebben az irányítási rendszerben folyton változnak: beállítottsága és a másoktól kapott jelzések szoros követésére irányuló törekvése azonban változatlan az egész életen keresztül.

A másokkal való kapcsolattartásnak ez a módja szigorú viselkedési konformitást tesz lehetővé... a mások kívánságai és cselekvése iránti rendkívüli érzékenység következtében.”

Tekintettel arra, hogy e kettősséggel nemcsak egyes politikusok viselkedése értelmezhető, hanem a mai magyar társadalom kétosztatóságának megragadására is alkalmas, kiindulópontul kínálkozik gondolatmenetünk második szakaszához. Magyarország társadalmának egyik részét a közösségi értékek egyesítik: a nemzethez való tartozás fontossága egyfelől, a másikkal való együttérzés másfelől – a kettő végső soron egy töről fakad. A belülről irányított ember, akit „vezére bensőjéből vezérel” (ezt Riesman „pszichológiai iránytű”-nek nevezi), a szocializáció folyamán megkapott értékrendszeréhez ragaszkodik, és azt kívánja követni, azt érzi helyesnek. Mások ellenben az aktuálisan kívülről kapott – tehát változó – mintákat követik, lényegében alkalmazkodnak: a kortárs csoporthoz a kamaszok, a médiából özönlő vélemény túlsúlyhoz a tévénézők. A fogyasztói társadalomban a hagyományos értékek inflálódtak, s már csak jórészt a jelszavak szintjén őrződtek meg: ezekért valódi áldozatra ők aligha hajlandók. Ezek helyébe elsősorban a siker és a pénz lépett. Nem egyszerűen egy másik habitusról van szó: a lényeg abban van, hogy az aktuálisan követett értékeket nem egy valamikori szocializáció, hanem az aktuálisan érvényesülő domináns külső hatás szabja meg.

Ebben a helyzetben a magyar társadalom két fele eltérő értékrendet vall, az elkülönült értékrendszerek léte pedig jelentős mértékben behatárolja a két tábor közti dialógus lehetőségeit. Hisz jórészt hiányzik a közös referenciaalap, azok az értékek, amelyekre mindkét fél egyaránt respektussal tekintene. Ha valaki például az egyik félnek ügyes üzletember, a másiknak arcátlan tolvaj, nehéz egyetértésre jutni. Parsons szerint a társadalmat az értékekre vonatkozó egyetértés tartja össze – nem csoda hát, hogy ma Magyarországon az két részre válik szét.

A KETTŐSZTOTT MAGYAR TÁRSADALOM

Úgy látom, hogy a magyar politika a rendszerváltást követő egy évtizedes mozgás végeredményeként ezen értékrendszerek közti mezsgyén jutott nyugalomba, s nem véletlenül éppen akkor, mikor elérkezett posztmodern fázisába. A posztmodern politika lényegében szavakról szól. A politika szövegek formájában létezik, állítja Szabó Márton, és – ahogy Bleichert idézi – „a jelentést nem egy jelentésen kívüli realitás, hanem egy másik jelentés alakítja”.

Míg 1990-ben a magyar társadalom nagyobbik része a visszakapott demokratikus intézményrendszert arra használta fel, hogy bosszúból elzavarja a kommunistákat, majd 1994-ben arra, hogy nosztalgiából visszahívja őket, s 1998-ban is a saját sorsuk jobbra fordulásának elmaradása vezette a voksolást eldöntő szavazók kezét, az új évezredre beértek a posztmodern politika feltételei. A naponta órák hosszat a kereskedelmi televíziókat néző, bulvárlapokat olvasó honpolgár, aki nem egy közösségre tekintettel hozza meg döntéseit, hanem erősen individualista beállítottságú, amíg egyéni életét – amely már körülbelül elérte a Kádár-kor végének

életszínvonalát – nem éri megrázkódtatás, „kívülről irányított emberként” viselkedik a posztmodern politikában, és aszerint szavaz a választásokon, hogy mit hall.

„Az emberek egyre inkább a tömeghírközlés csatornáin tartják fenn a környező világgal és egymással a kapcsolatot. A kívülről irányított ember a politikai eseményeket is általában a szavak szűrőjén keresztül ismeri meg, s ennek következtében az események általában atomizálódnak, és személyessé – vagy álszemélyessé – válnak. A még létező belülről irányított ember pedig arra törekszik, hogy a szavak áradatát rendszerezze és moralizáljon fölöttük” – írta Riesman már közel fél évszázada is. Érdekes itt felidézni Baudrillard-t is, aki szerint „a posztmodern világ a szimulakrumok, képmások világa, nincs többé különbség a valóság és a felszín, a látszat közt. A jövő polgárai nem »emberfeletti emberek« lesznek, csupán a média fogyasztói a jelentés nélküli jelek világában” – idézi Bókay Antal.

A 2002. évi országgyűlési választások tanulsága ugyanis az volt, hogy négy év eredményes kormányzása kevesebbet nyomott a latban, mint a médiatöbbség propagandája. A Fidesz első forduló előtti lagymatag kampánya arra a hitre épült, hogy az emberek saját tapasztalataiknak hisznek, és nem a televíziónak. Kiderült, hogy a választópolgárok nagyobbik részét illetően tévedtek, és hátrányukat a második fordulóban már nem tudták behozni. 2006-ban az derült ki, hogy a médiatűlsúly négy évi kormányzás negatív mérlegét éppúgy el tudta tüntetni, mint korábban a pozitívát: legalábbis mivel a következmények egyelőre papíron maradtak, s nem az individualistát is befolyásoló életszínvonal csökkent, hanem az államadósság meg, illetve mivel az elszalasztott lehetőségek, a valaha elérhető, de már a távoli jövőbe csúszó célok szintén csak a hagyományos közösségi értékeket vallókra vannak befolyással.

Nem gondolom, hogy a média bolondítaná meg a szegény, jobb sorsra érdemes magyar népet. Nincs ennyire jó véleményem a magyar népről, és ennyire nagyra sem tartom a médiát. Azt gondolom, hogy a társadalmi folyamatok a meghatározók ebben a kapcsolatban, ezek alakítják ki a domináns médiát, amely azután ráerősít ezekre a folyamatokra. Aki azon sopánkodik, hogy a politikai ellenfél oldalán áll a média 80%-a, az nem látja, milyen világban él.

2004. december 5-e óta pedig világos, hogy a kétféle ember közül a „belülről irányított” a kisebbségbe szorult. Azok, akik a középosztályi kulturális értékekhez konvergáló társadalmi csoportok örökösei, akik családi keretekben a tradicionális közösségi értékeket átmentették a XXI. századba, akik számára alapvető a nemzeti összetartozás és a szolidaritás, és ezért áldozatokra is hajlandók a határokon kívül élő magyarokért vagy a határokon belül élő szegény honfitársaink érdekében, pontosan azért, mert velük közösséget éreznek – feltehetően körülbelül legfeljebb negyedrészt alkotják a mai Magyarország lakosságának. A többség olyan családokban nőtt fel, amelyekben nem tehetette magáévá ezeket az értékeket, s ezért – „kívülről irányított emberként” – a médiából áradó értékeket vette át. Individualizmusuk miatt arra vannak tekintettel, ami önmagukat és közvetlen családjukat érinti, és itt is döntően anyagi szempontok, elsősorban a fogyasztás áll a középpontban. A kettős állampolgárságról és a kórház-privatizáció-

ról szóló népszavazás fő tanulsága annak tudatosítása kellett volna legyen, hogy a hagyományos értékrend Magyarországon kiskorú családtagokkal együtt is mindössze mintegy 2–2,5 millió embert jellemezhet. (A járulékos tanulság pedig az volt, hogy a szolidaritás hívó szava szignifikánsan nagyobb táborra képes mozgósítani, mint a nemzeté.)

A választási eredmények (2002-ben és 2006-ban) ugyan nagyjából ugyanakkora szavazótáborra mutatnak a két oldalon, de ez csalóka. A hagyományos értékrend talaján álló emberek feltehetően jórészt mindig elmennek szavazni, éppen tudatos közösségi felelősségük miatt. (Ezért van az, hogy a Fidesz vagy a polgári körök rendezvényein általában tízszer annyian vannak, mint az ellenoldalon.) A kérdés azonban mindig az, hogy a „kívülről irányított emberek” közül mennyien mennek el szavazni, s hányan szavaznak valamilyen oknál fogva éppen az úgynevezett jobboldalra. A problémakör tehát kettéválasztandó, s azt valóban kettéosztva egyes aktuális politikai kérdésekre is kézenfekvőnek tűnik a válasz – külön kérdés a hagyományos értékrendszer talaján álló, de ebből a szempontból saját hazájukban kisebbségben élő magyarok problémája és a parlamenti többség megszerzésének lehetősége.

K I S E B B S É G B E N

A tradicionális értékeket követő, „belülről irányított” magyarok kisebbségi helyzetéből az következik, hogy elsőrendű érdekük az önvédelem. Meg kell kísérelniük saját közösségük körében létrehozni minél többet abból, amit országos szinten szerettek volna megvalósítani, de ehhez nem sikerül elnyerniük a kormányhatalmat. Megteremtteni és megerősíteni intézményeiket: iskolákat, újságokat, televíziókat. Ha megvalósulna a több biztosítós modell az egészségügyben, meg kellene próbálkozni azzal, hogy legalább saját közösségük körében megvalósítsák gazdagabbak és szegényebbek szolidaritását. Fontos lenne tudatára ébredniük annak, hogy vásárlóként igen nagy erő van a kezükben. Preferálhatnának hazai kézben lévő és – ez még fontosabb – hazai termelőktől tisztességes áron vásárló kiskereskedelmi hálózatokat. Bizonyos célokra a teljes közösség együttmozdulása komoly forrásokat tudna teremteni: például a koordinált átjelentkezés révén egyes szolgáltatókhoz vagy biztosítókhöz. Helyileg tejfelvásárlással, országosan fogyasztási szövetkezetek révén segíthetnének a magyar kistermelőkön, Románia Európai Unió-béli tagsága után megszervezhetnék a székely krumpli felvásárlását, sok lehetőség nyílna a közösségszervezésre a sport területén – a listát nyilvánvalóan lehetne és kellene bővíteni. Mindez az oszloposodás irányába történő mozgást jelent, a társadalom egy jól definiálható szegmense önálló intézményrendszerének kiépítését. Ha a hagyományos közösségi értékrendet vallók belátják, hogy kisebbségben levő közösséget alkotnak, akkor mindennek szükségessége élesebben vetődik fel.

Tévedés lenne ugyanis azt gondolni, hogy ebből a közösségből bármikor is választási többség lehet (hacsak egyszer olyan kevesen nem lesznek az országgyűlési választásokon, mint a lengyel jobboldal nemrégiben történt földcsuszamlásszerű

győzelme alkalmával – másképp azonban az sem fordulhatott volna elő, még Lengyelországban, a mieinknél annyival erősebb ellenzéki és katolicizmusa ellenére sem). Ehhez a mai világban, a fogyasztói társadalomban, a posztmodern politika világában a többséget alkotó „kívülről irányított emberek” egy komoly részének a támogatását is el kell nyerni.

Vitathatatlanok Orbán Viktor személyes érdemei abban, hogy megtörténtek az első lépések ennek a közösségnek a megszervezése felé. A 2002. évi országgyűlési képviselő-választások első fordulóját követően az Országház előtt tartott tömeggyűlés, majd az ezt követő hasonló rendezvények és a polgári körök mozgalma helyi és országos közösségekbe kezdte formálni a sok évtized óta a családokba szorult értékek képviselőit. A Fidesz szövetséggé bővülése is ennek a folyamatnak volt egy fontos állomása. Viszont amilyen nagy elismerést vált ki belőlük a volt miniszterelnök személye, ugyanilyen, erős elutasítást ébreszt ez egy feltehetően még ennél is szélesebb tábor körében, hisz a „jobboldal” vitathatatlan vezető személyisége kormányban és ellenzékben egyaránt a médiaössztűz középpontjában állt. A magyar társadalom „kívülről irányított” többségének véleményét pedig ezen fórumok alakítják ki. Azzal a ténnyel kell számolni, hogy a választópolgárok többsége nem fogja Orbán Viktorra adni voksát. Ugyanakkor a képlet másik fele is adott: a „belülről irányított” kisebbség számára ő az az adekvát vezető, akinek pozíciója nem hierarchikus jellegű, és ezért rendkívül stabil. A „se vele, se nélküle” helyzet megoldását a helyzet kettőssége hordozza magában. Célszerű lenne megmaradnia a „belülről irányított”, a tradicionális nemzeti és szolidaritási értékek szerint gondolkodó emberekből szerveződő közösség élén, s itt számára igen széles körű és hosszú távú feladatok nyílnak meg. (Mindeközben elengedhetetlen a teljesen demokratikus viszonyok megteremtése a Fideszben.) Mivel viszont a választásokon e közösség nem képes többséget alkotni, és ehhez szélesebb összefogás látszik szükségesnek, ajánlatos, hogy ennek már ne ő legyen az emblematisz figurája.

Ugyanakkor a Fidesz – Magyar Polgári Szövetség széles támogatói tábora feltehetően még a hagyományos értékrendet valló választókat sem egyesíti. Célravezető volna ezért megteremtteni az úgynevezett jobboldal akcióegységét a választói akaratot jobban leképező politikai sokszínűség megőrzése mellett. Ha létrejönne bizonyos alapértékek bázisán egy Magyar Polgári Választási Szövetség (vagy Magyar Választási Összefogás, esetleg Magyar Nemzeti Választási Szövetség) a Fidesz mellett a kisebb konzervatív vagy radikális pártok részvételével, a polgári körök bázisán megoldható lenne az előválasztások megszervezése. Ezután a tényleges választások alkalmával az a közös jelölt indulhatna, aki az adott körzetben az előválasztásokon a legszélesebb körű támogatást tudta maga mellett a „jobboldali” politikai táboron belül. Ennek a szövetségnek ráadásul tagjaivá válhatnának a határon túli magyar szervezetek is, amelyek politikai véleménykülönbségeiket szintén az előválasztásokon mérethetnék meg, hogy ezt követően az országos politikában már együtt lépjenek fel a nemzeti érdekek védelmében. Anélkül szabadulhatnának tehát ki a nemzetiségi párt gettójából, hogy megkockáztassák a széttagoltság gyengeségét. Az ellentétes nézetek képviselői, mondjuk az RMDSZ és a Magyar Pol-

gári Szövetség képviselői anélkül ütközhetnének meg, hogy ezzel az egész közösség érdekképviseletét sodornák veszélybe. Az Európai Parlament képviselőinek választásain pedig egy ilyen magyar választási szövetség több országban indulva az állami képviseletet keresztül-metszve szerezhetne mandátumokat, és alkothatna azután egységes csoportot a néppárti frakcióban.

Egy ilyen választási szövetséget, mely határokon belül és kívül egyaránt a vélemények ütköztetésén és táboron belül való megmérésén alapul, ami után a teljes tábor felsorakozik a lokális többség által támogatott jelölt mögé, célszerű lenne, ha egy tanács irányítaná, kifejezve a sokszínűséget. Mivel azonban ilyenformán is csak a hagyományos értékrendszer talaján álló, de kisebb mértékben eltérő véleményű választók lennének a korábbiaknál eredményesebben mozgósíthatók, elengedhetetlen „kívülről irányított” honfitársaink jelentős részének megszólítása és megnyerése is.

A TÖBBSÉG FELÉ

„Belülről irányított” törzsközönsége nem azért szavazott a Fideszre, mert „rosszabbul élne, mint négy éve”, vagy mert attól „jobb életet” remélt volna, hanem mert a jövő generációk terhére megvalósított költségek értékeibe ütközik, miként az is, hogy egyre többen munkájukat veszítik, miközben ők akár jobban is élnek, mint 2002-ben, vagy az, hogy sokan gazdagodtak meg a köz terhére, esetleg az is, hogy hajdanvolt kommunisták ünnepeljék meg ’56 évfordulóját. És mert fájdalmasan érinti az értékei szerint nagy jelentőségű építkezés lehetőségének elszalasztása, legyen szó akár a határokon kívül élő magyarságról, akár a cigányságról, akár a munkanélküliekről. A Fidesz jelszavai tehát már 2006-ban sem elsősorban hozzájuk, hanem a „kívülről irányított” többséghez szóltak, és százezreket meg is szólítottak közülük, ha nem is eleget. Ezt a hatást viszont feltehetően jelentős részben lerontották a média által közvetített, a tradicionális értékrendszerre és a nemzetépítésre apelláló szónoklatok vagy kijelentések. Nyilvánvalónak tűnik, hogy ezt a kétféle üzenetet nem lehet a politikai tér ugyanazon helyéről hitelesen közvetíteni.

Egészen természetes, hogy a „kívülről irányított” emberek nagy többsége a média nagy többségének hitt, amely napi sok órában virtuális világot teremt számukra. Őket a hagyományos értékrend mégiscsak a múltat jelentő világának megnyerni irreális törekvés lenne. Anélkül viszont, hogy körükből politikai támogatást kapna, a jobboldali szövetség nem reménykedhet választási győzelemben. Az eddigiek alapján ezért külső szövetségesekre van szükség. Miért volna az törvényszerű, hogy mindazok, akik nem a tradicionális értékrendszerben szocializálódtak, automatikusan a „szocialista” vagy a vele összefonódott „szociálliberális” pártra adják szavazatukat? A polgárinak nevezett oldalnak létezőké olyan politikai pártok felkarolása, amelyek szavazatot vonhatnak el fő riválisától, s esetleg parlamenti támogatást is jelenthetnek. Törekednie kell tehát először arra, hogy „centrum-taktikát” követve megossa a „baloldal” szavazatait. Érdemes segítenie ezért egy önálló nyugdíjaspárt és cigánypárt létrehozását, támogatni a zöldek pártként

való megjelenését a választásokon, vagy akár a régi antikommunista SZDSZ kilépett idealista híveinek szerveződését. Másodsorban érdeke a „jobboldalnak” az is, hogy a választásokra vagy azok második fordulójára szövetséget kössön önálló kisebb pártokkal (amúgy olasz módra egy semleges fedőnév alatt futó *ad hoc* szövetség formájában), illetve az, hogy közülük koalíciós együttműködést kössön azokkal, amelyek önállóan jutnak be az országgyűlésbe.

A „kívülről irányított emberek” támogatásának megnyerését tekintve természetesen döntő fontosságú lehetne az egyik földi sugárzású adó megszerzése, talán az egyik kereskedelmi adó irányító részvénytársaság megvásárlása révén. Ha ez sikerrel járna, arra kellene figyelni, hogy a kisebbségi „jobboldali” politikai közösség ne saját értékrendje szolgálatába próbálja ezt állítani, vagy legalábbis elsősorban ne ezt tegye. Ne téríteni próbáljon, bármennyire is meg van győződve saját értékei magasabbrendűségéről, mert ezzel csak céljaival ellentétes hatást érne el. A „kívülről irányított” többség politikai véleményét anélkül kellene óvatosan befolyásolni, hogy más értékrendszerre próbálnák őket terelni. Fontos annak tudata, hogy a „belülről irányított” emberek alkotta közösség csak egy kisebbség, és a többség egy részének támogatása nélkül semmi esélye nincs arra, hogy a kormányhatalom birtokában – értékeit követve – segíthessen az országon, a nemzetben. A feladat ezért visszafogottságot igényel, és nem térítő buzgalmat.

A „belülről irányított” emberek bázisán előválasztások után létrejövő szorosabb választási szövetségtől tehát el kellene különülnie egy külső körnek, mely lazább és alkalmi szálakkal kapcsolódjon ehhez, s mely a „kívülről irányított” emberek támogatását törekszik megszerezni az adekvát módon: a televízió, bulvár- vagy ingyenes lapokon keresztül. Egy ilyen stratégia vállalását elősegítheti annak belátása, hogy a nem a hagyományos értékek, általában a más értékrendszerek alapján történő cselekvés nem jelenti azt, hogy az illetők emberi minőségüket tekintve alacsonyabbrendűek lennének.

UTÓSZÓ HELYETT

A jelen gondolatmenet tehát azt állítja, hogy a magyar társadalomfejlődés sajátosságai révén a tradicionális közösségi értékrend képviselői kisebbségben vannak, és a helyesülhető „jobboldali” összefogás sem tenné őket kormányképesé. Ehhez feltétlenül szükségük van a más értékeket valló, lényegében a média befolyása alatt álló állampolgárok jelentős részének a támogatására is. A gondolatmenet egytényezős, az értékrendszerekre épít, s mint ilyen, természetesen nem magyarázhat meg mindent. De egy modell mindig arra szolgál, hogy általa világosan kihangsúlyozva láthassuk a komplex valóság bizonyos aspektusát, s ily módon könnyebben tájékozódhassunk a világban. E gondolatmenet erőssége lehet, hogy képes magyarázni, miért szerepel jól a „jobboldal” a falvakban (ahol bár alacsonyabb a közéleti aktivitás, a tradicionális értékrendszert nagyobb eséllyel őrzik meg – adják át a régi közösségek maradványaiban), miért rosszul Budapesten – ahova a szétvert hagyományos parasztközösségek tagjai áramlottak be annak idején –, ki-

véve persze a budai kerületeket, ahol a középosztályi családok hadállásai erősebbek maradtak, mint másutt. A magasabb iskolázottságú rétegekben kimutatott előny hasonlóan illik a modellbe, miként talán a rendszerváltás utáni iskolába járás áll a fiataloknak inkább a jobboldal felé hajló preferenciája mögött. A hagyományos értékrendszer természetesen mindenhol él még valamennyire – a kérdés csak ennek a mértéke. Ugyanakkor mivel a magyar választók különböző területi megoszlásban 40 és 60% közt támogatták a „jobboldalt”, magyarázni lényegében csak azt kell, hogy hol és miért 45% a támogatás mértéke, és nem 55%.

Ha viszont helyes a fenti tézis, akkor ki kell mondani, hogy a Fidesz választási kampánya során hibák nem(csak) a kommunikációban történtek, sőt nem is elsősorban ott, hisz van egy olyan erős strukturális determináció, amelyhez alkalmazkodni kell, mivel megváltoztatni aligha lehet. (A közösségi értékek gyengülése feltehetően korunk megállíthatatlan világtendenciája. Példának okáért ami a szolidaritást illeti, a gazdag országok a hatvanas években kétszer annyit fordítottak a fejlődők segélyezésére, mint most.) Ezért a bűnbakot sem a taktikában, a PR-részlegben kellene keresni vagy egyes márkás értékorientált kijelentések megkockáztatójánál. A hosszú távon is csak lassan változó társadalomtörténeti tényezők figyelembevételére már a stratégia kialakításánál szükség lett volna, hisz ha a hagyományos értékeket valló magyar választópolgárok száma nem sokkal haladja meg a másfél milliót, akkor nyilvánvalóan csak rájuk építve aligha lehet többséget szerezni a választásokon. Kétféle üzenetet pedig hatásosan nem közvetíthet ugyanaz.

Mindez a jövőre is érvényes. Ugyan arathat esetleg a „jobboldal” választási győzelmet legközelebb mindennek figyelembevétele nélkül is, hisz a várható elkerülhetetlen pénzügyi megszorítások övön aluli és az ingerküszöböt túllépő, a realitásból származó váratlan ütésként fogják érni az individualista beállítottságú választók többségét, ami politikai szimpátiáikon akár éppúgy fordíthat, ahogyan az 1998-ban is történt – hacsak az Európai Unió új költségvetési ciklusában érkező fejlesztési erőforrások feletti rendelkezéssel a kormányzat esetleg nem lesz képes még időben ellensúlyozni ezt a hatást –, erre számítani mégsem érdemes. Feltehetően megmarad a magyar politika posztmodern jellege, s érdemes már most megfontolni a háromlépcsős szerveződést: a Fidesz tudatos defenzív lépéseit az oszloposodás elősegítése irányába, egy kétlépcsős szövetségi stratégia megvalósításával együtt. ☒